

Möte i teaterrummet

SUZANNE EDLOM, fil.mag.
i etnologi vid Lunds universitet.
Har tidigare arbetat som skådespelare och arbetar nu med Humanitetens Hus, en ny mötesplats i centrala Malmö, som drivs av Röda Korset och invigs i maj 2005. I sitt nuvarande arbete med att utveckla en upplevelsepedagogik för barn kombinerar hon etnologiska perspektiv med praktisk teatererfarenhet.

Det är onsdagkväll och jag befinner mig i Teater Terriers teaterlokal i Malmö för att uppleva teaterföreställningen *Checkpoint*. Jag är här för att fånga teaterföreställningen som händelse och upplevelse. I teaterns foajé har ett tjugotal människor i 25–30 års åldern samlats, de flesta är kvinnor. Många tycks känna varandra, står och pratar och dricker kaffe. Stämningen är lugn och stillsamt anspråkslös, nästan något disträ och frånvarande.

I teaterrummet är tre rader med stolar utplacerade på trappavsatserna som sluttar ner mot scengolvet. Ljuset släcks så snart vi har satt oss och någon säger "sch!" Så tänds ett svagt strålkastarljus på skådespelaren som sitter på golvet vid ena sidan av scenen, lutad mot väggen och med uppdragna ben. Jag känner plötsligt hur håret reser sig på min kropp och hur huden knottrar sig i "gås-hud". Jag känner detta möte, i och på min kropp och jag känner mig oförberedd och oskyddad. Som om jag skulle sitta där alldeles naken eller som om jag precis har hoppat från en hög höjd utan att ännu veta hur långt det är ner till marken.

Ljudet av mullrande flygplan. Vatten som droppar. Skådespelaren reser sig och går fram till en upphöjd kant som skapar en stor, cirkelformad markering på scengolvet. Han lyfter upp huvudet och säger "NU!" Så fylls rummet av musik. Musik som känns glad, livlig och medryckande. "Välkomna till Palestina!" Skådespelaren har nu klivit över den markerade kanten och förvandlats till en 16-årig palestinsk pojke. Han är klädd i t-shirt, joggingbyxor och ett par gymnastikskor.

Pojken talar direkt till åskådarna och vi åskådare förvandlas till att kollektivt representera "den västerländska besökaren". Detta skapar en upplevelse av ett direkt möte, en konfrontation samt en påtaglig och oundviklig delaktighet i händelsen. Så får vi möta och följa pojken Fadi – även kallad "blompojken", i hans verklighet och vardag på Västbanken. Fadi säljer blomplantor för att

försörja sin familj. Han tycker om blommor. Han berättar om checkpointen, en militär vägsärr som är den enda och svärgenomkomliga utvägen från bosättningen. Så förvandlas "klossarna" på scenen till pojken hemmiljö och hålet i golvet bildar ett utgrävt dike kring bosättningen. Fadi är en levnadsglad pojke, han skrattar och skojar, är uppfinningsrik och full av energi.

Stämningen bland åskådarna känns laddad och allvarlig. Jag både gläds och besvärar mig av pojken skratt och tänker att vi kan inte skratta med dig för du kan ju dö när som helst.

Vi vet att pojken livsvärld är en konfliktfylld och livshotande tragedi. En tragedi som intensifieras och blir påtagligare genom pojken kontrasterande skratt och sprudlande livslust. Kontrasterna upprör och berör. Pojken skratt och lekfullhet som plötsligt avbryts av den israeliska militärens röster som tvingar honom ner på knä, att lyfta sina armar och dra upp sin tröja.

Vid ett par enstaka tillfällen hörs korta skratt bland åskådarna. Några skrattar när pojken drar sin t-shirt över huvudet och med förställd röst härmar en äldre kvinna som han säljer en blomplanta till. Några skrattar även när han redovisar betydelseerna av sina käraste ägodelar, förvarade i en liten låda, och där bland fotografier och radband lyfter upp något som liknar en liten metallbit och endast kommenterar den som "fin". Ungefär i mitten av föreställningen tappar en åskådare en mobiltelefon i golvet. En hård, störande duns genom vilken världen utanför detta upplevelserum plötsligt gör sig påmind och bryter in.

Plötsligt uppstår ett våldsamt kaos, i samband med en demonstration. Pojken står uppe på hustaket, han hänger sig fast

i något med armarna, gungar fram och tillbaka och skriker euforiskt: "jag flyger, jag flyger!" Han hoppar ner och springer runt, runt och fortsätter skrika "jag flyger, jag flyger!" I denna stund känner jag som en elektrisk ilring som sköljer genom kroppen. Jag fylls och berörs av pojken/skådespelarens kraftfulla energiflöde, av hans skrik och fysiska rörelser, som direkt i ögonblicket tycks transformeras till en dynamisk totalitet av närvaro, inlevelse och utlevelse.

Mot slutet av föreställningen övergår pojken lättsamma lekfullhet till en mer betänksam och allvarlig sinnesstämning samt till betraktelser över den reella verklighet som faktiskt omger honom. Skratt förvandlas till ilska och till rädsla som känns i magen. Föreställningen avslutas dock i en känsla av hoppfullhet. Pojken Fadi talar i telefon med "den västerländska besökaren", som rest hem men som nu inte framstår som någon anonym besökare längre utan som en vän till vilken Fadi i stundens glädje kan berätta att "det snöar här i Salem. Det snöar i Palestina!"

Applådtacket är ganska svagt och pågår inte särskilt länge. Föreställningen har pågått ca en och en halv timme, utan paus. Tillbaka ute i foajén. Likaså nu vilar en anspråkslös stämning i rummet. Jag går ut på gatan och får se sex kvinnor som har bildat en ring, ståendes på trottoaren alldeles utanför teaterlokalens port. Jag tar ett steg fram för att tillfråga dem om deras upplevelser av föreställningen men hejdar mig då jag plötsligt hör och ser kvinnornas livliga och engagerade samtal. De tycks vara berörda av upplevelsen och bollar kommentarer snabbt, intensivt och högljutt mellan varandra. Ett till synes spontant gruppsamtal på trottoaren, i vilket kvinnorna framstår som mycket upptagna

av sina upplevelser samt försök att i ord beskriva dem för de andra.

LÖRDAG

Jag återvänder till teaterföreställningen *Checkpoint* men nu en lördagkväll, en och en halv vecka senare. Utanför teaterlokalen har ganska många människor samlats på trottoaren och direkt när jag kliver in i foajén så förstår jag att jag kommer att få uppleva en annan teaterhändelse denna kväll. Det första jag ser och upplever är alla levande ljus som är utplacerade på bordsytorna i rummet. Två stora kandelabrar sprider ett stämningsfullt sken från varsin del av rummet och på de höga, små och runda barborden brinner värmeljus. På borden bjuder man även på chips på papperstallrikar.

Det är trångt i foajén, rummet är fyllt av människor, i blandade åldrar och kön. Rummet känns mindre än vid mitt första besök. Även stämningen är annorlunda. Hela foajén sprudlar av liv, av kroppar, rörelser och närhet. Rummet andas fest och glädje samt upptrissad förväntan. Det tycks mig som att de levande ljusen, människorna och rummet samspelar och tillsammans skapar en interaktiv helhet. Det är lördagkväll. Jag inser plötsligt en tydligare innebörd av onsdagkvällens anspråkslösa och vardagliga stämning, i kontrast till denna "helgstämning".

Inne i teaterrummet har stolraderna utökats till fem rader. Antalet åskådare tycks ha fördubblats denna kväll, till cirka 50 människor. Jag väljer en ny plats och sätter mig på stolsraden näst längst bak. Strax innan ljuset släcks hör jag en kvinna bakom mig tillfråga sina väninnor; "har ni stängt av era mobiltelefoner?"

Så hör jag skådespelarens "NU!" – men

denna gång uppstår ett helt annat möte. Plötsligt och direkt skapas som en elektrisk magi i rummet. Som en magnetisk relation och dragningskraft mellan scen och salong. Närvaron är total och detta "NU!" är verkligen ett nu. Jag överraskas av denna upplevelse och av att uppleva föreställningen och händelsen i rummet på nytt med en annan sinnlig närvaro och lyhördhet. Jag antecknar i mitt lilla block men kan inte ta blicken från scenen...

Stämningen i rummet är tät och intim. Åskådarna skrattar på samma ställen som förra gången men nu skrattas det oftare och starkare. Kommunikationen mellan skådespelaren och åskådarna, mellan scen och salong är i alla avseenden tydligare och påtagligare.

Jag berörs av kraften och den koncentrerade laddningen som uppstått i rummet. Den magiska laddning som jag vid några enstaka ögonblick upplevde vid den föregående föreställningen genomsyrar nu hela min upplevelse – från föreställningens början till slut. En upplevelse av en intensifierad sinnlighet och närvaro, av ett pågående samspel utifrån rummet och in och inifrån kroppar och ut. Likt pojken Fadi säger till besökaren; "du är ju här nu i alla fall".

Mot slutet av föreställningen hör jag en glasflaska ramla omkull på golvet nära mig men det gör mig inget – till skillnad mot mobiltelefonens störande och påträngande duns förra gången. Applådtack. Dubbelt så många händer som klappar denna gång. Dubbelt så många händer att stötta sig emot och följa i denna gemensamma och kollektiva rörelse. Men det tycks mig ändock som att man i denna stund, genom ett intensivare och mer långvarigt klappande uttrycker en mycket tydlig och talande tacksamhet.

I foajén efteråt känns stämningen upp-

rymd och känsloladdad. Människor talar om föreställningen och om sina upplevelser. Ute på trottoaren utanför tar jag kontakt med en grupp människor, två män och två kvinnor som ser ut att vara i 25–30-årsåldern. Jag frågar dem om deras upplevelser av föreställningen och en av männen svarar; "Det är så levande med teater. Det är riktiga kroppar och svett. Man kan inte få det med film."

PREMIÄREN

Det är lördagkväll och premiär av teaterföreställningen *S.B.F. SmåBarnsFöräldrar*. En två timmar lång mimföreställning om föräldrarskap i vår tid av och med Expresssteatern i Malmö. Vid teaterlokalen möts jag av tända marschaller och regisören hälsar leende välkommen vid ingången. Upprymd och förväntansfull kliver jag in i foajén som likt i Teater Terriers teaterlokal utgörs av ett ganska litet och enkelt rum. Jag möter en intim trängsel av ett fyrtiotal människor, i blandade åldrar och kön, som står eller sitter på bänkar och pratar samt dricker cider ur engångsmuggar. Jag hänger upp min kappa på den enkla klädställningen, hämtar en cidermugg och sätter mig på en av bänkarna, mitt bland alla människor.

Stämningen är upprymd och festlig i rummet. Den är högtidligt laddad, som fylld av något extraordinärt – trots att miljön och människorna uttrycker en avskalad enkelhet. Det trånga uttrymmet gör det oundvikligt att vistas nära och att se varandra. För kroppar att mötas – om än utan ord. Jag fylls av en känsla av delaktighet i rummet, med människorna, i händelsen. En upplevelse av en påtaglig fysisk och sinnlig närvaro i rummet. Att vara del av något just här och nu. En unik

upplevelse av samvaro och gemenskap med främmande människor jag aldrig tidigare mött och känslor av närhet och intimitet i ett rum jag aldrig tidigare besökt. Händelsen, den rumsliga intimiteten och interrelationella samvaron skapar en känsla av något levande. En teaterproduktion och skapelseprocess som pågått, utvecklats och formats fram men som vi samtidigt genom vår närvaro och delaktighet är med om att skapa och ladda med mening. Vi väntar med förväntan... på vad som ska ske och på vad vi ska uppleva.

Så förflyttar vi oss, från foajén till själva teaterrummet – till scen och salong. Även detta rum är relativt litet. Litet men ändå tillräckligt stort. Det blir fullsatt på de fyra, långa bänkraderna som är placerade likt en bred trappa framför scenen, som utgörs av det svarta golvet nedanför och framför oss. Jag sätter mig längst bak och min första upplevelse är en exceptionell närhet. Vi sitter på bänkarna, så nära varandra, kropp intill kropp. En fysisk närhet som skapar och etablerar en intensifierad intimitet i rummet. En ovanlig intimitet men som vi alla i stunden och situationen tycks acceptera utan invändningar.

Människor pratar och sätter sig till rätta. Rummet fylls av ljud av röster och rörelser. Så släcks ljuset och på ett ögonblick blir det alldeles tyst och stilla i rummet. Spelet på scengolvet nedanför oss ska när som helst ta sin början. Nu finns bara ett här och nu. Några sekunder i mörkret, när vi inget ser och inget säger bara väntar. Stämningen är tät och laddad, som om luften i rummet dallrar av vår samlade energi, vårt koncentrerade fokus på scenen, känslor av spänning och förväntan.

Så tänds strålkastarljuset på scenen och föreställningen börjar. Rummet förvand-

las från tystnad och stillhet till ljud och rörelser. Suggestiv musik fyller rummet och vi får möta "den stressade nutidsmänniskan", en man och en kvinna som upptagna av sina karriärer rusar förbi varandra. Så en dag går hissen de delar sönder och stannar. Mannen och kvinnan möts i hissen, varpå de blir förälskade och flyttar ihop. Vi får vidare följa deras liv och tillvaro som småbarnsföräldrar, genom graviditet, amning, nattvak och barnuppföstran samt att försöka kombinera detta med varsitt arbete. En tillvaro som skapar en emotionell berg och dalbana.

Det finns en tragikomisk anda i föreställningen och åskådarna skrattar ofta. Skratten tycks uttrycka ett igenkännande. Vi *känner* igen oss. Jag hör plötsligt mumlande röster, tysta och korta, bekräftande kommentarer från åskådarna. Någon sä-

ger "ja...", någon annan "äh!" och ytterligare någon mumlar ett "mm..." Jag ser mig omkring och det tycks mig som om människor kommunicerar omedvetet, fullt koncentrerade och engagerade i föreställningen. Ett samspel har uppstått mellan scen och salong. En kommunikation genom och mellan kroppar.

PAUS står det på en liten skylt som plötsligt hålls fram vid en av de svarta fonderna på scenen. Ljuset tänds i lokalen och stämningen i rummet förvandlas. Ett avbrott. Det pågående koncentrerade kraftfältet mellan scen och salong bryts och ersätts av människor i rörelse, på väg ut från rummet. Omtumlad av detta plötsliga avbrott och upplevelsen av en transformering från ett tillstånd till ett annat återvänder jag till foajén där alla åskådare åter igen har samlats.

Bild från Teater Terriers föreställning "Checkpoint", våren 2004.

Källa: www.teaterterrier.nu/check.htm

Människor pratar och fikar eller köar till toaletten. Oavsett vad man gör så tycks människorna vara så engagerade. Fyllda av det som pågår – i det andra rummet. Detta nödvändiga avbrott hindrar oss inte från att vara kvar i det vi nyss upplevt. Stämningen i foajén är annorlunda nu än innan föreställningen, främst för att det verkar som att vi inte är där längre. Det tycks mig som att vår egentliga närvaro, våra tankar och känslor är kvar i teaterrummet – i det som pågår och som vi vet att vi snart ska återvända till.

Efter en kvart öppnas dörren igen till teaterrummet och vi återvänder till "våra platser" på bänkarna. Tillbaka i småbarnsföräldrarnas värld bland tandborstning, barnprogram och barnens busiga upptåg. Föräldrarnas ork och energi sätts på prov liksom deras relation och kärlek. Återigen upprättas ett samspel i rummet. Stämningen talar om en utlämnande närhet, om något värmande och förlösande. Vi skrattar tillsammans. Skrattar åt det svåra.

Så släcks ljuset och föreställningen är slut. Vi applåderar länge och innerligt. Jag lämnar teatern, fylld av känslor och tankar. Berörd av allt det upplevda och av allt som berättades och kunde förstås – utan ord. Berörd av skrattandet. Av att ha skrattat åt erfarenheter som jag som förälder aldrig trott att jag skulle kunna skratta åt.

SAMMA FÖRESTÄLLNING

– ANNAN HÄNDELSE

Drygt en månad senare återvänder jag till Expresssteatern för att ännu en gång ta del av föreställningen *S.B.F. SmåBarnsFöräldrar*. I foajén möter jag en helt annan stämning än på premiären. Ungefär 25

människor har samlats här denna fredagskväll, de flesta tycks vara man och kvinna i par eller väninnor. Stämningen är lugn och avvaktande samt något reserverad. Vi håller oss alla lite på varsin kant, vi står eller sitter med avstånd mellan oss. Mellanrum som påvisar främlingsskap och skapar distans till skillnad från premiärens upplevelse av närhet och gemenskap. Premiärens festliga evenemang och extraordinära händelse har bytts ut mot en "vanlig föreställning". Den första mot en av de sista.

Likaså inne i teaterrummet har en självklar närhet förvandlats till en markerad distans. Den här gången sitter vi inte kropp intill kropp, som på den fullsatta premiären, utan ett markerat mellanrum signalerar sällskap och inte sällskap. Alla har satt sig på "lämpligt" avstånd till den som är främmande. Denna gång tycks det som att detta behöriga avstånd är vår tysta och självklart införstådda överenskommelse. Kanske är det detta isärhållande av kroppar och markerade mellanrum som skapar en mer anonym och kyligare stämning i rummet – till skillnad från premiärens närhet och intimitet.

När ljuset släcks och föreställningen strax ska börja så blir det inte heller tyst och stilla såsom på premiären. Nu fylls mörkret av fortsatt prat och prassel som abrupt avtar samtidigt som handlingen på scengolvet börjar. Åskådarnas reaktioner är mer återhållsamma denna gång men när jag ser mig omkring i halvmörkret slås jag även denna gång av åskådarnas koncentrerade upptagenhet. Att människor inte märker att jag tittar på dem. Denna gång är det som att åskådarna växer in i föreställningen, fniss blir till skratt och stämningen i rummet blir allt tätare.

I pausen ute i foajén känns stämningen

något "upptinad". Kanske har upplevelserna i teaterrummet och våra förenade skratt avväpnat oss något. När vi återvänt till teaterrummet och handlingen på scenen så inser jag att åskådarna skrattar på samma ställen och åt samma situationer i föreställningen som på premiären. Vi skrattar åt de uppgivna och frustrerade föräldrarna som sliter sitt hår inne i badrummet samt åt barnens uppspelade livlighet och tokiga upptåg. Även denna gång tycks skratten kommunicera något igenkännande. De två skådespelarna växlar mellan att gestalta föräldrarna och de två barnen. Då det ena barnet slår huvudet mot en av stolarna på scenen hörs ett förfärat "äh!" från en kvinnlig åskådare i närheten. Som om det vore på riktigt, tänker jag... Fast det kanske det på sätt och vis är.

Då jag lämnar teatern denna kväll fylls mina tankar av upplevelsen av att känna igen mig. Plötsligt inser jag att min kropp minns och känner igen. Att vara småbarnsförälder är att vara och leva sin kropp. Denna påtagliga kroppslighet, från födandet till amning, den fysiska intimiteten med det nyfödda barnet, tröttheten i kroppen av alla vakande nätter, bärande och lyftande samt alla omtumlande känslor... Skådespelarnas kroppsliga mimgestaltning på scenen fick min kropp att minnas och att åter känna hur jag upplevde att det var att vara småbarnsförälder. Denna gång har det för ovanlighetens skull inte handlat om att *tala om* hur det känns att vara småbarnsförälder utan att *känna* hur det känns.

ETT LEVANDE MÖTE

Teater är inte något man kan försvara eller skydda sig emot,

på det sättet som när man ser på TV. (...)

Likväl är det ett levande möte mellan människor. (...)

Det blir ett mer oskyddat möte. Ett direkt möte.

Skådespelaren Vidisha Mallik från Expresssteatern beskriver teater som ett levande möte mellan människor. Vad innebär detta "levande" och hur skapas upplevelser av "ett levande möte mellan människor"?

Teaterhändelsen kännetecknas av ett här och nu, den uppstår och lever i ögonblicket. En flyktighet präglar denna avgränsade händelse och mellanmänniskliga möte genom vilket föreställningen förverkligas. En flyktighet som handlar om att *vara där* i ett *här och nu*.

Åskådare jag talat med efter ovangivna föreställningar beskriver hur mötet i teaterrummet ger en upplevelse av närhet. Man talar om hur teater händer i ett och samma rum, att det inte går att ta miste. En kvinna säger; "man ser saliven spottas ut, det är omedelbar fysisk närhet." En annan betonar; "det är människor av kött och blod". Skådespelaren Ed Damron från Expresssteatern beskriver teaterhändelsen som livsviktig i vår abstrakta och teknologiska samtid då den skapar ett direkt utbyte mellan människorna i rummet. Ett mänskligt utbyte som kan upplevas bekräftande.

Den fysiska närvaro och intimitet som skapas genom detta mellanmänniskliga möte tycks medföra upplevelser av något autentiskt och verkligt, av något konkret och påtagligt. Att teatern såsom händelse, på sättet genom vilket den händer, produceras och konsumeras skapar en betydande del av upplevelsen. Då jag frågade en kvinnlig åskådare om varför hon går på teater så svarade hon; "man vill uppleva någonting..."

Begreppen upplevelse, inlevelse och utlevelse förenas genom sin gemensamma stam *lev*. De är benämningar på skeenden som lever i och av stunden. Betydande – för att inte säga avgörande för dem alla är närvaro. Närvaro skulle kunna beskrivas som teaterhändelsens riktmärke och kanske är det just den fysiska och sinnliga närvaron som kan skapa teaterupplevelsens exceptionella och unika karaktär. Här handlar det naturligtvis om två sorters närvaro, då den fysiska närvaron i rummet inte nödvändigtvis medför den sinnliga och mentala närvaron. Skådespelarna Ed och Vidisha talar om närvaro som något betydelsefullt och avgörande, både i det konstnärliga arbetet och för åskådarnas upplevelse. Vidisha definierar närvaro med orden; "att vara i det man gör just nu. Man måste vara här." I kontrast beskriver hon att frånvaro kan innebära "ett ögonblick som man kände att man inte var där." Närvaro framstår som en grundläggande förutsättning men samtidigt som något skört och flyktigt som kan förloras på ett ögonblick. Ett ögonblick då man inte är *där*, i stunden, i rollen och i situationen.

Då jag frågade en kvinnlig åskådare hur hon upplevde mimföreställningen *SmåBarnsFöräldrar* så beskriver hon upplevelsen såsom en upplevd inlevelse; "jag var med med hela kroppen. Det var intensivt. (...) Deras kroppsspråk lockade min egen kropp." Åskådarens upplevda inlevelse skapas genom en interaktiv process mellan skådespelare och åskådare. En levande samverkan mellan människor vars hängivna inlevelse och närvaro, i både fysisk och sinnlig bemärkelse, levandegör liksom möjliggör den emotionella utlevelsen. En mening som inte fanns där innan utan som uppstod genom mötet i teaterrummet.

MELLANRUM

Vid främst två av de fyra ovan nämnda teaterhändelserna uppstod ett mycket laddat kraftfält mellan scen och salong samt mellan skådespelare och åskådare. Här uppstod en kommunikativ samverkan och ett mellanmänniskt utbyte som skapade och etablerade interaktiva relationer *mellan* människor samt *mellan* människor och rum.

Ett i stunden nyskapat mellanrum kan sägas definiera denna tredje part, ett levande och kommunicerande rum mellan scen och salong samt mellan skådespelare och åskådare. De kraftfält som omnämns ovan kan beskrivas som en sådan nyskapad, tredje kraft. En i mellanrummet verkande kraft som till sin karaktär kan beskrivas som en magnetisk dragningskraft, som tillförde en upplevelse av en i rummet sammanförd totalitet. Denna totalitet tycktes upphäva gränsen mellan scen och salong och skapa en förenande gemenskap som vi alla delade, skådespelare som åskådare.

Genom teaterhändelsen skapas stämningar, något som skådespelarna Ed och Vidisha samt skådespelaren Anders Carlsson från föreställningen *Checkpoint* talar om som en kommunicerande och levande kraft som påverkar både skådespelare och åskådare. Ed och Vidisha beskriver hur "en stämning sätter sig" och hur det t.ex. "kan lägga sig en tystnad som är svår att bryta och ta sig över". Ordvalen "sätter sig" och "lägger sig" samt "svår att bryta och ta sig över" skapar associationer till något påtagligt närvarande och till något levande i rummet, mellan människor. Stämningar som uppstår i teaterrummet kan på samma gång sägas utgöra själva teaterhändelsen – samtidigt som de fyller funktionen att berätta om den upprättade

och upplevda mening som skapats i rummet.

ATT BERÖRA OCH BLI BERÖRD

Att bli berörd handlar om att något *rör* en, vilket leder tankarna till att något händer eller sätts i gång, att en rörelse skapas. I mötet mellan skådespelare och åskådare innebär detta sinnliga och kroppsliga upplevelser som kan beskrivas som kinetiska processer. Kinetisk åsyftar rörelse och härstammar från det grekiska ordet *kine* som betyder "röra" eller "sätta i rörelse". I teaterhändelsens kontext innebär detta utbyten av kinetisk energi, vilket åsyftar "levande kraft" eller "rörelseenergi" (Wessén 1988:211,378). Denna kinetiska process kan under teaterhändelsen skapa upplevelser av en kroppslig och dynamisk samverkan mellan skådespelare och åskådare, varvid emotionell beröring kan förstås som en rörelse och att "röra" och "sätta i rörelse" som en sammankopplad växelverkan.

Skådespelaren Anders Carlsson framhåller betydelsen av att beröra åskådaren och han beskriver teater som "ett sätt att uttrycka mig som talar till magen och känslan men som därmed inte är mindre konkret."

Det är genom kroppens sinnen vi upplever teaterhändelsen vilket även innebär att tids- och rumsuppfattningar organiseras genom åskådarens kroppsliga varande. Mina upplevelser vid föreställningen *Checkpoint* visar på detta kroppsliga varande. Under den första teaterhändelsen var jag medveten om min kroppsliga närvaro i rummet och min kropps placering på stolen. Jag lade märke till den känsla av obekvämlighet som en viss kroppsställning i stolen tillfört varpå jag provade

andra ställningar, liksom att jag stördes av det intrång mobiltelefonens duns orsakade. Under den andra teaterhändelsen existerade inte denna medvetenhet och frånvaro. Jag uppslukades av den sinnliga kroppsupplevelsen och kan inte erinra mig någon medvetenhet beträffande tid och rum eller huruvida min kroppsställning i stolen kändes bekväm eller ej. Den kroppsliga upplevelsen skapade detta tillstånd, varvid mitt medvetande och min koncentration upptogs av ett rörelseenergetiskt utbyte. Denna beröring tog sig uttryck genom rörelser i och på min kropp i form av "ilningar" och "gåshud". En upplevd elektricitet som konstituerade ett magnetiskt energifält mellan scen och salong. Genom denna kinetiska process skapades en dynamisk samverkan av att beröra och bli berörd mellan skådespelare och åskådare. En beröringens magi som lever i och av ögonblicket och visar på det liv som teaterhändelsen såsom en skapande process kan medföra. Kanske är det just detta känsloutbyte som är teaterns verkande kraft. Att för en stund få andas och verka i dessa förtätade känsloladdningar och uppleva den renande autenticitet som detta kan medföra.

KATHARSIS

Det är en förankring i verklighet för att det händer här och nu.

Alla vet att det är teater men det finns en verklighet bakom.

En erfarenhet som kan engagera publiken.

Skådespelaren Anders Carlsson talar ovan om teater och föreställningen *Checkpoint*. De båda teaterföreställningarna som beskrivits, *Checkpoint* och *S.B.F. SmåBarns-Föräldrar*, bottenar i skådespelarnas personliga erfarenheter och engagemang.

Man vill beröra med det som berört och man använder teater för att berätta dessa erfarenheter i hopp om att beröra andra människor.

Åskådaren är naturligtvis medveten om att teater är teater men detta behöver inte medföra en upplevelse av distans eller icke-verklighet. Snarare kan teaterhändelsen genom sin sinnliga och mellanmänskliga karaktär konstituera och möjliggöra en upplevelse av närhet och delaktighet – till skillnad från den distans och maktlöshet som kan drabba oss när vi ser människors olycksöden på TV:s nyhetsprogram. Den verkande kraften består därmed inte i teaterns fiktiva imitation av verkligheten utan snarare i teaterns förmåga att genom händelsen skapa en upplevd närhet och att levandegöra den verklighet som omger oss.

När teaterhändelsen verkar optimalt och en samverkande relation uppstått i rummet mellan skådespelare och åskådare så fylls inte åskådaren av teaterns fiktiva och imiterande natur utan snarare av den i stunden uppstådda verklighet som gemensamt skapats i rummet. Den emotionella beröringen upplevs påtagligt verklig och vi berörs genom den interaktiva och mellanmänskliga process som pågår i rummet. Detta kan innebära en reningsprocess, varvid katharsis därmed kan beskrivas som en rening *genom* känslor. Den emotionella beröringen och medlevande identifieringen möjliggörs genom själva upplevelsen av teater och den delaktighet samt tillfredsställelse som teaterhändelsens närhet kan konstituera.

Ett exempel på vad som kan innebära en rening *genom* upplevda känslor är skattandet. Skådespelarna Ed och Vidisha betonar skattets funktion och värde samt menar att skatttet kan verka som en befrielse. Att få "skratta ut det". De fram-

håller hur "skatt och humor kan förena människor" och att man genom skattets förlösande effekt kan beröra och närma sig fenomen som har "en djupare och allvarligare ton i botten". "Det blir lättare att prata om det." Skattets befriande verkan visar därmed på en rening genom känslor.

Under premiären av *S.B.F.* tycktes åskådarnas skattande uttrycka en förlösande empati. Skattandet både bidrog till och tycktes möjliggöras genom det intima klimatet i rummet. Där fanns en för- enande värme och gemenskap och skattandet kom att utgöra en kollektiv process. Under föreställningarna av *Checkpoint* framträdde skattandet såsom tvetydigt laddat och skört. Närheten till gråten tycktes ständigt närvarande. Skatten tycktes ibland fastna i halsen eller så skattade man åt dråpligheten i en tillfällig och isolerad händelse, varvid skattandet tycktes tillföra en för stunden befriande flykt.

SAMMANHANG

SOM SKAPAR FÖRSTÅELSE

Teaterhändelsen utgör en mötesplats och ett mellanmänskligt, kommunikativt forum. Teaterns möjlighet att visa människan i sitt sammanhang kan medföra nya förståelser. I föreställningen *Checkpoint* får åskådaren ta del av en "verklighet" och en problematik som för de flesta är välkänd men kanske främst och endast genom TV-nyheternas anonyma sändningar. I teaterföreställningen filtreras denna konfliktfyllda "verklighet" genom en 16-årig pojkes liv och tillvaro, vilket omvandlar distans till närhet och en abstrakt verklighet till en konkret människas livsvärld. Detta förstärker föreställningens

giltighet och tillgänglighet samt suddar ut gränsen mellan den fiktiva teaterföreställningen och människors levda verklighet men främst skapar detta ett sammanhang, som i sin tur kan skapa en upplevd förståelse. En förståelse som kan sätta i gång processer i och mellan människor, likt det engagerade samtal som jag bevittnade ute på trottoaren efter onsdagens föreställning av *Checkpoint*.

I den en timmes långa dokumentärfilmen *Checkpoint – ockupationsmakt*, som sändes i SVT den 13 maj 2004, visades filmade sekvenser från olika vägspärrar, kontrollerade av israelisk militär, på Västbanken och Gaza. En man som i filmen köar vid en av dessa vägspärrar utbrister uppgivet; "nobody knows about us here. Nobody in the whole world."

Själv såg jag Fadi i varenda tonårspojke som passerade i filmen, vilket skapade en upplevelse av en nyvunnen närhet och ett nytt engagemang.

Not

Artikeln är en förkortad och omarbetad version av en magisteruppsats i etnologi vid Lunds universitet i juni 2004.

SUMMARY

Encounter in the theatre

This article deals with how theatre *happens* and how meaning is created by the use and experience of theatre. I have experienced two different theatrical performances, on four different occasions, with the purpose of experience and examine the theatrical performance as an event. Four different theatre events and experiences but they all showed how the meaning sprang from the actual event, as it happened, there and then, through an encounter and exchange between the present people in the room. A sensuous and emotional co-operation which created a significant and live exchange between actors and audience. An exchange through human encounter, created by physical presence and sensuous contact.